



VÅGA TALA – VILJA LYSSNA

ÖVNINGAR

INNEHÅLL:

I Kontakt- och introduktionsövningar	2
II Oförberedda Talares Klubb – O.T.K.	4
III Förberedda övningar	7
IV Argumentation	8

- Den tidsåtgång som anges i övningarna är ungefärlig. Läraren anpassar efter gruppen och den tid som finns till förfogande.
- Det är viktigt att variera grupperna, så att alla får arbeta med alla.

I. KONTAKT- OCH INTRODUKTIONSÖVNINGAR

Det är viktigt att börja retorikarbetet med introduktionsövningar för att skapa ett tryggt, tillåtande klassrumsklimat. Övningarna stärker gruppens tillit och ökar gemenskapen på ett lekfullt och positivt sätt. De ger alla en möjlighet att tala och använda röst och kroppsspråk på olika vis och fungerar utmärkt som uppvärmning och avbrott under skoldagen.

Att arbeta med ett tillåtande klassrumsklimat stärker elevernas självkänsla och är grunden för att lyckas med retorik i klassrummet. Detta måste läras in, tränas, åter tränas och aktivt arbetas med!

1. Draken äter upp dig

– Tränar uppmärksamhet, lyssnande och självkänsla

Alla sitter i cirkel utom en elev 1 som sitter mitt i ringen och blundar. Läraren pekar på elev 2 som reser sig och tassar fram bakom ryggen på elev 1 och knackar honom på axeln. "Vem där?", frågar elev 1. "Det är draken som ska äta upp dig", säger elev 2 med förstådd röst. "Det är det inte alls, det är ... (och gissar vem han tror det är)", säger elev 1 och fortsätter gissa tills han gissat rätt och elev 2 får ta plats mitt i ringen.

2. Handhälsning

– Tränar uppmärksamhet, lyssnande, självkänsla och ögonkontakt

Gör grupper på 5-7 elever. Dela ut en ögonbindel per grupp. Elev 1 går runt i gruppen och hälsar genom att ta i hand och ha ögonkontakt med var och en. Därefter sätter han/hon på ögonbindeln, tar i hand och försöker gissa vem han/hon hälsar på.

3. Säg det med en känsla

Innan man gör övningen bör man gå igenom orden "mingelparty" och "mingla"

GRUPPSTORLEK: Hela gruppen/klassen

TIDSÅTGÅNG: 10-12 minuter

MATERIAL: 20 meningar att säga; 30 kort med som visar olika känslor/ sinnesstämningar

UTFÖRANDE: Låt varje elev dra ett kort med ett känsladjektiv. Förklara för eleverna att de ska försöka gestalta den känsla som står på deras kort med hjälp av röst och kroppsspråk, när de säger den mening som läraren valt.

Förklara situationen nedan och välj ett kort med en mening att läsa upp för gruppen, t.ex. "Idag är det 15 dagar före jullovet". Läs upp nya meningar med några minuters mellanrum. Situationen är ett "mingelparty". Alla minglar runt och när två stycken stöter ihop "hälsar" de genom att säga meningens på det sätt som deras adjektivkort anger. Sedan byter de kort - och känsla - med varandra. De fortsätter att mingla runt, stöter ihop med någon ny och "hälsar" nu med det känslouttryck de fick vid bytet.

4. Presentera dig som ett djur

GRUPPSTORLEK: Hela gruppen/klassen

TIDSÅTGÅNG: 8-10 minuter

UTFÖRANDE: Uppmana alla elever att tänka ut ett djur som de

skulle vilja vara. Be dem fundera på vad det är som gör att de valt just det djuret. Vilken utmärkande egenskap eller livsbestingelse har det?

Förklara för eleverna att de ska "mingla" runt och när två stycken stöter ihop ska de presentera sig för varandra som det djur de valt. De ska nämna den egenskap de gillar hos djuret och med hjälp av röst och kroppsspråk försöka gestalta hur djuret låter och ser ut. De fortsätter att mingla runt, stöter ihop med en ny kamrat och presenterar sig precis som tidigare som det djur de valt.

Proceduren upprepas tills så många som möjligt presenterat sig för varandra.

ALTERNATIV: Övningen kan också göras så att man istället låter eleverna välja ett djur de tycker att de liknar, men då krävs det att alla i gruppen känner sig riktigt trygga med varandra.

5. Kategoripingis

GRUPPSTORLEK: Hela gruppen/klassen + par

TIDSÅTGÅNG: ca 10 minuter

MATERIAL: 15 kategorikort

UTFÖRANDE: Innan man gör övningen bör man gå igenom begreppet kategori och eventuellt samla förslag på olika kategorier på tavlan. Placera gruppen i två cirklar, en inre och en yttre, så att de som sitter mitt emot varandra bildar par. Låt alla i den inre cirkeln dra ett kategorikort, t.ex. husdjur, och sedan säga sitt första ord, exempelvis hund. Den som sitter i den yttre cirkeln i paret ska så snabbt som möjligt bolla tillbaka med ett annat ord inom samma kategori. Bryt efter ett par minuter och låt alla i den yttre cirkeln flytta ett steg åt vänster och fortsätt med övningen på samma sätt.

ALTERNATIV: Övningen kan göras svårare genom att man begränsar vilken eller vilka bokstäver orden får börja på.

6. Verbpingis

GRUPPSTORLEK: Hela gruppen + par

TIDSÅTGÅNG: ca 10 minuter

MATERIAL: 20 kort med verb; 30 kort med känslor/sinnesstämningar

UTFÖRANDE: Innan man gör övningen bör man gå igenom verbformerna infinitiv/grundform och imperativ och ge exempel på ett antal verb i de båda formerna på tavlan, t.ex. Äta-Ät!

Placera gruppen i cirklar och par som i övning 3. Låt eleverna i den yttre cirkeln dra var sitt kort med ett neutralt verb och eleverna i den inre cirkeln var sitt kort med en känsla/ sinnesstämning. Eleven i paret i den yttre cirkeln visar sitt kort för kamraten i den inre cirkeln. Han/hon försöker säga verbet i imperativform med den känsla/sinnesstämning som står på kortet. Kamraten försöker gissa känslan. Eleverna byter sedan roller sedan läraren låtit dem dra nya kort. Bryt efter två minuter och låt alla i den yttre cirkeln flytta ett steg åt vänster. Fortsätt övningen på samma sätt.

7. Stafettsaga

Alternativ 1:

GRUPPSTORLEK: Hela gruppen/klassen

TIDSÄTGÅNG: 6-8 minuter

UTFÖRANDE: Placera gruppen i en stor cirkel. Uppgiften är att berätta en saga/historia. Läraren säger en öppningsmening och varje elev får sedan bygga på stafettsagan, men med enbart ett ord åt gången. De kan även använda konjunktioner som t.ex. och, eller, men, för etc., avsluta meningar och påbörja nya, när det känns naturligt. Avsluta när ni gått några varv och sagan fått ett lämpligt slut.

Alternativ 2:

GRUPPSTORLEK: 5-6 elever

TIDSÄTGÅNG: 6-8 minuter

UTFÖRANDE: Dela in eleverna i grupper. Uppgiften är att berätta en saga/historia. Elev 1 startar sagan genom att säga en mening som börjar på bokstaven A. Elev 2 fortsätter berättelsen med en mening på bokstaven B och så vidare. Instruera eleverna att inte tänka för länge. Med tiden kommer de att bli allt bättre på att skapa en sammanhängande berättelse. Variera från gång till gång vilken bokstav sagan börjar med.

8. Mimikpingis

Innan man gör övningen bör man förklara ordet "mimik" och gestalta några olika känslor tillsammans. Skriv glad, ledsen, arg på tavlan och be eleverna komma med fler exempel. Anteckna dem. Visa sedan de olika känslorna tillsammans med hjälp av er mimik.

Alternativ 1:

GRUPPSTORLEK: Hela gruppen/klassen

TIDSÄTGÅNG: 6-8 minuter

UTFÖRANDE: Placera gruppen som i övning 3 och 4. Eleven i den inre cirkeln visar en känsla med hjälp av sin mimik som eleven i den yttre cirkeln härmar. Eleverna byter sedan roller. Bryt efter två minuter och låt alla i den yttre cirkeln flytta ett steg åt vänster.

Alternativ 2:

GRUPPSTORLEK: 4-5 elever

TIDSÄTGÅNG: 6-8 minuter

UTFÖRANDE: Dela in eleverna i grupper. De ska stå i cirklar. Eleverna i respektive grupp bestämmer vem som ska börja. Elev A visar en känsla med hjälp av sin mimik som de andra eleverna i cirkeln härmar. Elev B till vänster om A visar känslor och övriga härmar mimiken. Fortsätt medsols tills alla eleverna har agerat.

9. Spegling

GRUPPSTORLEK: Par

TIDSÄTGÅNG: 4-6 minuter

UTFÖRANDE: Elev 1 leder och elev 2 följer 1:s rörelser som i en spegel. Viktigt att rörelserna utförs i "slow motion", så de blir lätta att följa. Efter 30-40 sekunder ropar läraren "Byt!". Eleverna byter roller och proceduren upprepas några gånger. Efter 3-4 minuter ropar läraren "Frys!" och alla står som fastfrysta/förstenade utan att röra sig.

10. Förmedla/Visa känslan

GRUPPSTORLEK: Par

TIDSÄTGÅNG: 6-8 minuter

MATERIAL: 30 kort med känslor/sinnesstämningar

UTFÖRANDE: Elev 1 är modell. Elev 2 drar ett kort med en känsla/sinnesstämning som han/hon ska få modellen att förmedla/visa genom att med hjälp av ordlös/ickeverbal kommunikation, dvs. händer och kroppsspråk, placera modellen i rätt position och med rätt känslouttryck. När de tycker att de är klara

diskuterar de vilken känsla som skulle förmedlas och vad de upplevde som lätt/svårt. Eleverna byter sedan roller: elev 1 får ett kort av läraren och elev 2 är modell. Gör som tidigare.

11. Synonymmatchen

GRUPPSTORLEK: Max 15 elever

TIDSÄTGÅNG: 8-10 minuter

MATERIAL: Lista med förslag på ord

UTFÖRANDE: Dela gruppen i två lag. Omgång 1: Läraren säger ett ord från listan och lag 1 får möjlighet att säga en synonym till ordet. Turen går därefter till lag 2 som också säger en synonym. Fortsätt tills lagen inte kan komma på fler synonymer. Omgång 2: Gör på samma sätt, men låt nu lag 2 börja. Fortsätt med ytterligare några omgångar. Skapa gärna fler startord, men tänk på att använda ord som har många synonymer. För att göra övningen mer spännande, kan man utse en domare/en jury som ger 1 poäng för varje rätt och 1 poängs avdrag för varje felaktigt svar. Som en fördjupning av övningen kan man diskutera med klassen hur de olika synonymerna skiljer sig åt.

12. Gissa aktiviteten

GRUPPSTORLEK: Hela eller gärna halva gruppen/klassen

TIDSÄTGÅNG: ca 10 minuter

UTFÖRANDE: Två elever går ut ur klassrummet. Övriga elever bestämmer något som de två som är ute ska göra när de kommer in, t ex gå fram till tavlan och rita något, sätta sig vid katedern, öppna fönstret etc. När de två utskickade kommer in ska de genom att röra sig och agera på olika sätt, komma fram till vad det är klassen vill att de ska göra. Varje gång de gör något som leder fram mot rätt handling får de en kort icke-verbal signal av något slag (pennslag, handklapp, pling, pip etc.). Bestäm i förväg vem/vilka som ska ge signalen. På detta sätt ska de två eleverna komma fram till rätt handling/agerande utan att någon muntlig kommunikation förkommer. Övningen vänjer eleverna vid att vara i centrum för allas blickar, de tar automatiskt ögonkontakt för att få bekräftelse på sina försök att hitta rätt handling/agerande.

Övningen kan göras svår eller lätt beroende på hur vana eleverna är. Riktigt svårt blir det om klassen tänker ut en sekvens handlingar som ska utföras för att uppgiften ska anses vara klar. När eleverna är trygga med varandra kan övningen göras med en som går ut.

13. Tre på bänken

– tydliga icke-verbala signaler

GRUPPSTORLEK: 3 elever

TIDSÄTGÅNG: 3-4 minuter

UTFÖRANDE: Längst fram i klassrummet ställer du tre stolar på rad, föreställande en soffa, en bänk, en mur eller dylikt. Tre personer får ta plats på var sin stol och utan att säga någonting till varandra, ska de alla tre lämna bänken av samma orsak. Den som först får en idé om varför de måste lämna bänken, skall på ett tydligt sätt med bara sitt kroppsspråk visa detta för de andra två. Initiativtagaren måste ta tid på sig för detta. Det skall vara helt klart för publiken att de alla tre lämnar bänken av samma orsak. Det kan till exempel vara bussen som kommer, det kan börja ösregna eller ringa in till lektion. Idérikedomen hos eleverna brukar vara outtömlig.

14. Pristagaren

GRUPPSTORLEK: Hela gruppen/klassen

TIDSÄTGÅNG: 6-8 minuter

UTFÖRANDE: Alla elever sitter i en cirkel med ansiktena vända inåt ringen. En elev placeras i mitten och är reseagent. En av elev-

erna i cirkeln utses till pristagare (vinsten är en resa) genom att läraren går runt bakom "ringens rygg" och placerar utan att det märks ett litet föremål (ett gem, ett mynt eller liknande) i handen på en av eleverna, som då blir pristagaren. Endast han/hon känner till sin roll som är att välja medresenärer. Han/hon ska, genom att ta ögonkontakt och blinka till sina kamrater, skapa så många medresenärer som möjligt i ringen innan reseagenten i mitten lyckas avslöja vem han/hon (=pristagaren) är. Den som blivit medresenär vänder sig med ryggen inåt ringen. Inte förrän reseagenten känner sig helt säker på vem som är pristagare, får han/hon avslöja honom/henne.

II OFÖRBEREDDA TALARES KLUBB – O.T.K

Här får eleverna möjlighet att tala inför varandra utan krav på förberedelser. Det är viktigt att ha många små, roliga övningar för att utveckla deras talflöde och spontana tal. Många övningar gör eleverna fortfarande tillsammans i små grupper eller par och åhörargruppens storlek för "oförberedda talare" varierar och går från den lilla gruppen med nära kamrater till hela klassen. Det är viktigt att inte låta övningarna dra ut på tiden. I de fall det behövs, utser gruppen en tidhållare.

I. Beskriv prylen

GRUPPSTORLEK: 8-10 elever

TIDSÅTGÅNG: 8-10 minuter

MATERIAL: 20 bildkort med saker att beskriva

UTFÖRANDE: Sitt i cirkel. Elev 1 drar ett kort med en bild av något utan att de andra ser vad det är. Uppgiften är för elev 1 att beskriva saken utan att säga vad det är. Instruera eleverna att börja beskriva utifrån sinnesintryck: hur den ser ut, hur den känns, vilken form, färg, struktur den har. Pausa och låt åhörarna gissa. Om ingen kan gissa fortsätter elev 1 att beskriva saken utifrån funktion. Om åhörarna ändå inte kan gissa, får de ställa ja/nej-frågor tills de kommer på vilken prylen är. Elev 2 drar sedan ett kort och övningen fortsätter på samma sätt som tidigare. Övningen kan med fördel göras om många gånger och eleverna kan själv komma på saker att beskriva alternativt ta med sig föremål hemifrån.

2. Rita efter beskrivning

GRUPPSTORLEK: 4 elever

TIDSÅTGÅNG: 8-10 minuter

UTFÖRANDE: Tre av eleverna i gruppen skall hålla sina kollegieblock vinklade så att ingen kan se vad de ritar. Den fjärde får ett kuvert med en bild med geometriska figurer i ett komplicerat mönster eller gärna ett vykort med abstrakt konst, av t.ex. Picasso eller Dalí. De skall nu beskriva bilden så exakt att de tre andra kan skissa motsvarande bild i sina block. De som lyssnar får inte ställa några frågor, utan bara rita utifrån instruktionen. När berättaren anser sig vara klar med sin beskrivning, får de jämföra sina teckningar med originalbilden.

KOMMENTAR: För att detta inte ska bli en konst i att rita utan i att beskriva och lyssna, är det viktigt att hålla sig till abstrakta bilder. Övningen visar hur svårt det är att vara så exakt i en beskrivning att alla får liknande inre bilder, i synnerhet när kommunikationen är enkelriktad. Innan de byter roller bör de diskutera erfarenheterna de har gjort, för att på så sätt bli medvetna om vad åhörarna har för behov i olika situationer. Vid gruppens fjärde och sista beskrivning har alla fått en klar bild av kraven på en talares exakthet och en åhörarens uppmärksamhet.

ALTERNATIV: Den här övningen kan varieras genom om man låter deltagarna arbeta med Lego/Duplo, klossar eller olikfärgade geometriska mönster. De får två identiska uppsättningar klossar/bilder. Person A bygger en staty/lägger ett mönster av bil-

der utan att visa för sin partner och A skall allteftersom beskriva statyn/mönstret så att partnern B kan åstadkomma en kopia.

Man kan gå tillväga på tre sätt: 1) Person B, som skall bygga, får inte fråga något, bara tyst följa instruktioner när A beskriver sin modell. 2) Nu skall B ställa frågor och A kan ta om sin beskrivning hur många gånger som helst, tills båda är nöjda. 3) A får bara svara på B:s frågor. A ger alltså ingen beskrivning, utan B måste ta initiativet med hjälp av frågor för att kunna bygga upp modellen.

3. Gissa karaktären

GRUPPSTORLEK: 7-8 elever

TIDSÅTGÅNG: ca 10 minuter

MATERIAL: Kopieringsunderlag med låtar/texter; kopieringsunderlag med olika yrken/karaktärer

UTFÖRANDE: Dela ut en nonsens-text, en barnvisa, känd dikt eller liknande. Elev 1 drar ett kort med en karaktär/roll, t.ex. nyhetsuppläsare, präst, barnprogramledare, militär, regissör etc, och ska läsa texten så att kamraterna kan gissa vilken karaktär han/hon är. Elev 2, 3 osv. gör på samma sätt som elev 1 och åhörarna gissar som tidigare. Övningen kan göras lättare genom att man har karaktärer som är kända för deltagarna.

ALTERNATIV: Använd de 10 korten med texter som tidigare, men nu ska den elev som dragit kortet i stället läsa texten med ett känslouttryck, som han/hon själv väljer. Kamraterna försöker gissa vilken känsla han/hon försöker gestalta.

4. Ordgömma

GRUPPSTORLEK: 4-5 elever

TIDSÅTGÅNG: 10-12 minuter

MATERIAL: 20 ämneskort; 50 kort med substantiv att gömma i berättelsen

UTFÖRANDE: En hög med ämneskort och en hög kort med substantiv per grupp. Eleverna bestämmer vem som ska börja och vem som är tidtagare. Elev 1 drar ett ämne och ett substantiv och ska sedan tala fritt om ämnet i max 2 minuter. (Börja gärna med 1 minut och utöka till 2 minuter, när eleverna fått "talvana".) Någonstans i talet ska han/hon smyga in sitt substantiv. De andra i gruppen ska gissa vilket det gömda substantivet är. De andra eleverna i gruppen gör i tur och ordning på samma sätt som elev 1.

ALTERNATIV: Övningen kan göras svårare genom att man för in olika krav på disposition: inledning-mittparti-avslutning; då-nu-sedan

5. Porträttet

GRUPPSTORLEK: 4 elever

TIDSÅTGÅNG: 10-12 minuter

MATERIAL: 15 porträttbilder (fyll gärna på med nya efterhand från tidningar, magasin, vykort)

UTFÖRANDE: Varje grupp får en hög med 6-8 bilder (gärna svartvita) av människor med olika karaktär (kön, ålder, utseende) och en hög tomma kort. Eleverna bestämmer vem som ska börja och vem som är tidtagare. De drar ett tomt kort och en porträttbild var och får 2-3 minuter på sig att under tystnad försöka leva sig in i vem personen på bilden är och vilken karaktär han/hon har. Som stöd för minnet antecknar de några nyckelord. För att hjälpa eleverna att komma igång kan läraren skriva några frågor på tavlan: Vem är personen? Var bor han/hon? När? Vilka framtidsdrömmar har han/hon? Hurdan är han/hon? Vad vet du mer? Elev 1 presenterar sig själv som personen på bilden, så detaljrikt som möjligt, i max 2 minuter. Efteråt ställer kamraterna med turtagning en öppen fråga var och elev 1 improviserar svar som ger ännu mer information

om personen/karaktären. Fortsätt övningen på samma sätt som med elev 1 tills alla i gruppen presenterat sig.

Avsluta övningen i helklass med att diskutera tolkningen av bilderna och av hur mycket vi kan få reda på om en person bara genom synintryck.

6. Prata på - ordklasser

GRUPPSTORLEK: 4 elever

TIDSÄTGÅNG: 10-12 minuter

MATERIAL: 20 ämneskort med enkla ämnen som alla kan relatera till; 75 kort med ord ur olika ordklasser

UTFÖRANDE: Varje grupp får en hög med ämneskort och en hög med kort med ord ur olika ordklasser. Eleverna bestämmer vem som ska börja och vem som är tidtagare. Elev 1 drar ett ämne och börjar tala fritt utifrån det. Var tjugonde sekund "matar" någon i gruppen honom/henne med ett ordkort. Talaren ska snabbt, innan nästa ord kommer, få in det i sitt tal. Bryt efter ca 2 minuter. Elev 2 drar ett ämne och börjar tala och övningen fortsätter på samma sätt som med elev 1. "Mataren" är kamraten närmast till vänster om talaren.

7. Ordväven

Alternativ 1:

GRUPPSTORLEK: 5-6 elever

TIDSÄTGÅNG: 5-6 minuter

MATERIAL: 50 kort med ord eller tema (blanda ur olika korthögar)

UTFÖRANDE: Dela ut en hög med kort till varje grupp. Eleverna bestämmer vem som ska börja och vem som är tidtagare. Elev 1 börjar tala utifrån sitt kort. Efter 45 sekunder går ordet vidare till nästa elev som snabbt tar ett kort och så snyggt som möjligt väver in sitt ord/tema i talet. Fortsätt på samma sätt tills alla i gruppen har haft ordet. Här tränar man förutom oförberett tal även aktivt lyssnande och förmågan att knyta ihop (textbindning) olika ämnen/teman.

Alternativ 2:

GRUPPSTORLEK: Max 16 elever

TIDSÄTGÅNG: 15-20 minuter

MATERIAL: 50 kort med ord eller tema (blanda ur olika korthögar)

UTFÖRANDE: Dela ut ett kort med ett ord eller ett tema till var och en i gruppen. Ingen får titta på sitt kort. Person 1 vänder på sitt kort och börjar tala utifrån sitt ord. Efter 45 sekunder går ordet vidare till nästa person som tar över och så snyggt som möjligt leder in talet på sitt ord/tema. Här tränar man förutom oförberett tal även aktivt lyssnande och förmågan att knyta ihop (textbindning) olika ämnen/teman.

8. Vilka är frågorna?

GRUPPSTORLEK: Hela gruppen/klassen

TIDSÄTGÅNG: 6-8 minuter

UTFÖRANDE: En elev i gruppen skriver på tavla eller blädderblock upp 6 till 10 ledtrådar om sig själv på tavlan. Ledtrådarna är svar på tänkta frågor som skostorlek, favoritfärg, husdjursnamn, morfars hattstorlek etc. Övriga i gruppen turas om att ställa ja/nej-frågor för att komma fram till vilka frågor som ligger bakom svaren. Om eleven vid tavlan svarat nej 3 gånger på samma ledtråd (varje nej markeras med ett streck), måste han/hon avslöja vilken fråga som leder fram till svaret.

9. Jag – en gåta i siffror och ord

GRUPPSTORLEK: Par

TIDSÄTGÅNG: ca 15 minuter

MATERIAL: Förbered tomma kort i A6-format, ett kort per elev

UTFÖRANDE: Varje elev skriver ner 6 ledtrådar om sig själv på sitt kort (3 minuter). De ska bestå av minst två ledtrådar i ord och

minst två i siffror – kan alltså vara tre av varje. Eleverna arbetar i par, men ska helst inte känna varandra närmare. Man får inte visa ledtrådarna för varandra. Ledtrådarna kan vara ålder, skonummer, vikt, namn på personer och platser, föremål av olika slag etc., men måste vara personliga. När 3 minuter gått, byter eleverna kort med varandra. Eleverna turas om att ställa ja/nej-frågor till varandra för att lista ut vad ledtrådarna står för. Om man fått 3 nej på en ledtråd, måste den andra eleven i paret avslöja vad ledtråden står för.

UTBYGGD ÖVNING: a) När alla ledtrådarna är avklarade, får varje par 7 minuters förberedelsestid för att sedan presentera varandra inför klassen utifrån ledtrådarna. b) Presentatörerna ger Ros & Råd till åhörarna utifrån de Spelregler för lyssnaren som gruppen gemensamt skapat. c) När gruppen arbetat med framförandet, ger åhörarna Ros & Råd till presentatörerna/talarna utifrån de Spelregler för talaren som gruppen gemensamt skapat.

10. Rygg mot rygg

Övningen tränar eleverna på att vara i fokus och gör dem också mer uppmärksamma på varandra. Gör klart för eleverna innan de börjar att förutsättningen för att övningen ska fungera och alla ska trivas och känna sig trygga är att de ska visa respekt för varandra och beskriva varandra sakligt: det ska alltså vara en beskrivning, ingen värdering. Inga subtila nålstick eller undertoner accepteras.

Alternativ 1:

GRUPPSTORLEK: Par + hela gruppen/klassen

TIDSÄTGÅNG: 3-4 minuter

UTFÖRANDE: Två elever sätter sig rygg mot rygg inför klassen. Elev 1 beskriver elev 2 utifrån sin minnesbild (kläder, skor, färger, smycken etc.) under 1 minut. Här gäller det att ge en saklig beskrivning kamraten. När 1 minut gått byter eleverna roller och proceduren upprepas. När de är klara vänder de sig mot varandra och kontrollerar hur väl deras minnesbilder stämde. För att göra övningen mer spännande, kan man utse en domare/en jury som ger 1 poäng för varje rätt och 1 poängs avdrag för varje felaktigt svar.

Alternativ 2:

GRUPPSTORLEK: Par

TIDSÄTGÅNG: 6-8 minuter

UTFÖRANDE: Övningen utförs på samma sätt som ovan, men parvis och utan poängbedömning. Den i paret som blir beskriven är tidtagare. Bilda nya par 2-3 gånger.

II. Associationen

Alternativ 1:

GRUPPSTORLEK: 4-5 elever

TIDSÄTGÅNG: 10-12 minuter

MATERIAL: 30 kort med ord av mycket skiftande karaktär som egennamn, konkreta och abstrakta substantiv, adjektiv och adverb

UTFÖRANDE: Bilda grupper och dela ut en hög med kort till varje grupp. Eleverna bestämmer vem som ska börja och vem som är tidtagare. Alla elever drar var sitt kort. Efter 3-5 minuters förberedelsestid talar elev 1 fritt utifrån sitt ord. Varje elev talar 1 minut. Här gäller det för eleverna att snabbt ge sitt ord en kontext och kunna anpassa sitt tal till tidsbegränsningen.

Alternativ 2:

GRUPPSTORLEK: Halva gruppen/klassen

TIDSÄTGÅNG: 15-20 minuter

MATERIAL: 30 kort med ord av mycket skiftande karaktär som egennamn, konkreta och abstrakta substantiv, adjektiv och adverb

UTFÖRANDE: Eleverna ska associera fritt utifrån ord av mycket skiftande karaktär. Det kan vara egennamn, konkreta och abstrakta

substantiv, adjektiv och adverb. Här gäller det för eleverna att snabbt ge sitt ord en kontext och kunna anpassa sitt tal till tidsbegränsningen. En elev får dra en lapp med ett ord och går ut i korridoren i 2-3 min och tänker igenom sina associationer. Därefter kommer elev 1 in för att tala i 1 min. Då får elev 2 dra ett kort och gå ut i korridoren och fundera. När elev 1 talat i 1 min får han några korta kommentarer från kamraterna.

12. Associationskedja med variation

GRUPPSTORLEK: Hela gruppen/klassen

TIDSÅTGÅNG: 8-10 minuter

UTFÖRANDE: Alla sätter sig i cirklar, max 16 i varje. Eleverna får ett ord att starta en associationskedja utifrån. För att kedjan skall löpa snabbt utan avbrott måste alla lyssna uppmärksamt på den som talar och inte planera eget inlägg eftersom associationerna kan vandra iväg helt oförutsägbart. Varje elev ska alltså associera till ett ord utifrån det ord eleven innan sa. Elev 1 säger: grädde. Elev 2 säger kanske: katt. Vilket kan ge en association till allergi – sprutor – vaccination – Mallorca ...
ALTERNATIV: En variation är att varje deltagare får säga en mening i taget och att nästa deltagares mening skall inledas med det sista ordet i föregående mening. Det får bli hur tokigt som helst. Elev 1: Jag gillar glass. Elev 2 måste då inleda sin mening med ordet glass. Elev 2: Glass blir man glad av. Detta kan ge: Av honom kan man få vilket svar som helst. Helst skulle jag vilja ...

KOMMENTAR: Dessa associationskedjor skärper inte bara koncentrationen utan fungerar mycket bra som inledning eller avbrott i samband med andra övningar om man vill få igång allas talflöde och skapa en avspänd atmosfär.

III FÖRBEREDDA ÖVNINGAR

Nu är det dags för övningar som kräver viss förberedelsetid och där eleverna får möjlighet att arbeta mer aktivt med sitt framförande. Fortfarande ska övningarna gå att genomföra under ett lektionspass. Efter att ha arbetat med partesmodellen i små steg är det nu dags att gå igenom alla delarna och tillämpa modellen på ett eget tal. Här är det viktigt att gå igenom vilka olika presentationshjälpmedel som finns. Genom att gå igenom hur man kan ge respons och råd ökar också kraven på att de som lyssnar är aktiva. Progressionen ligger i att gå från övningar som görs i par, grupp eller är baserade på improvisation, till övningar där eleverna på olika sätt förbereder sig och presenterar.

I. Presskonferens

GRUPPSTORLEK: Helklass

TIDSÅTGÅNG: Ett lektionspass + efterarbete

MATERIAL: 1 bild

UTFÖRANDE: Klassen/gruppen tittar gemensamt på en bild som skildrar människor i en situation som på ett eller annat sätt väcker frågor. Bestäm tillsammans några grundfakta om personerna på bilden: - Vilka är de? - Vilken relation har de till varandra? - Vad har hänt/kommer att hända? - Ge personerna namn. - Välj lika många elever som det finns personer på bilden. Eventuellt ytterligare någon/några som kan finnas utanför bild. Tildela dessa elever varsin roll och låt dem bli den personen på bilden. Övriga i klassen/gruppen är journalister. Leta gärna efter bra bilder på nätet och upprepa övningen vid flera tillfällen.

Ge de två grupperna 15-20 minuter på sig att förbereda en presskonferens. Gruppen som fått roller ska tillsammans ge sina karaktärer en bakgrund. Poängtera att de måste vara beredda på att de kan få helt oväntade frågor och då måste improvisera. Dela ut stödfrågor på kort och uppmana dem att anteckna. Journalisterna förbereder, tillsammans eller i några mindre grupper

frågor som ska hjälpa dem att skriva ett reportage/en artikel om det som har hänt människorna på bilden. Genomför presskonferensen och avsluta eventuellt övningen med att journalisterna får skriva en notis, artikel eller reportage. De intervjuade kan skriva en dagbok eller ett brev som berättar om händelsen.

2. Dramatisera 5 repliker

GRUPPSTORLEK: Par

TIDSÅTGÅNG: 40-60 minuter

MATERIAL: 5x5 talkort med repliker

UTFÖRANDE: Alla par får 5 kort med en replik på varje kort. Paren bestämmer i vilken ordning replikerna kommer och var, när och mellan vilka som dialogen utspelar sig. De får en kort stund på sig att förbereda en dramatisering. Ha gärna 3-4 olika uppsättningar av repliker. Spela upp för klassen. Avsluta med att diskutera vilka olika tolkningar man kan göra av samma repliker.

3. Ögonvittnet

GRUPPSTORLEK: 3-4 elever eller en och en

MATERIAL: Förbered övningen genom att be alla elever ta med en dramatisk, rolig, spännande nyhetsbild var. Alternativt kan man gemensamt leta efter bilder på tidningarnas nätupplagor innan man genomför övningen.

Utförande: Dela ut elevernas medhavda tidningsbilder alternativt dela ut lappar med tänkta dramatiska händelser till alla. Det kan t.ex. vara en broöppning där klaffarna fastnar, en flock kor som kommit lösa, en strandad val, en Batmanbil i stan... Eleverna ska föreställa sig att de var ögonvittne på plats och förbereder sig för att kunna berätta om olyckan/incidenten/som förklaring till varför de kommer för sent till skola/fest/möte. Redovisa i mindre grupp eller för klassen.

4. Bildspråk

GRUPPSTORLEK: En och en eller i par. Redovisning i helklass

TIDSÅTGÅNG: 40 minuter

MATERIAL: 20 bilder på olika föremål att berätta om alternativt personliga föremål som eleverna har valt att ta med sig.

UTFÖRANDE: Om klassen/gruppen inte har arbetat med bildspråk tidigare (liknelser och metaforer) inleds denna övning med en genomgång av det. Dela ut en bild av en sak/föremål (eller ett riktigt föremål) till alla i gruppen. Var och en ska förbereda ett tal på 1 – 2 minuter om sitt föremål. Talet ska innehålla så många bildspråk och ordspråk som möjligt utan att det blir obegripligt. Påminn eleverna om att använda alla sina sinnen.

5. Instruktionen

GRUPPSTORLEK: 1-4 elever, redovisning i helklass

MATERIAL: Kopieringsunderlag med ämnen att instruera om.

UTFÖRANDE: Ge eleverna ämnen som innebär att de ska instruera/upplysa om något, t ex "hur bakar man bröd?" "så går det till på en flygplats när du ska åka på charterresa" Tala om för eleverna vem de ska tala inför, vilken deras mottagargrupp är. Ge olika åhörargrupper till olika elever/grupper (t ex. förskoleklass, oroliga föräldrar, hundägare o s v). Låt eleverna i smågrupper förbereda instruktionen och därefter redovisa inför helklass.

6. Notisen

GRUPPSTORLEK: 1-4 elever

MATERIAL: Tidningsnotiser

UTFÖRANDE: Klipp ut korta notiser med mycket varierande innehåll ur olika typer av tidningar. Alla elever får varsin notis och ska utifrån den göra en lite längre muntlig presentation av det inträffade för kamraterna i gruppen. Deras berättelser ska be-

svara frågorna: vad? när? var? vem? hur? varför? Om man vill kan man lägga till: vad hände sedan? Tänk på att eleverna inte behöver koppla sina berättelser till den riktiga händelsen utan att de kan fantisera helt fritt utifrån notisen.

7. Hyllningen

TIDSÅTGÅNG: 60-90 minuter

MATERIAL: Post-it-lappar

UTFÖRANDE: Dela ut lika många post-it-lappar, eller motsvarande, som elever i klassen till varje elev. På den första lappen skriver eleverna sitt eget namn följt av Jag är... På de resterande lapparna skriver de namnet på var och en av sina klasskamrater och han/hon är... följt av ett positivt omdöme om just den klasskamraten. Omdömet kan handla om vad som helst så länge det är positivt och uppmuntrande. När alla är klara samlar läraren in lapparna och sorterar dem innan respektive elev får sin hög med kompisarnas positiva omdömen. Med hjälp av lapparna ska eleverna skriva hyllningstal till sig själva. Läraren väljer om talen ska hållas i 1:a eller 3:dje person. Uppmana eleverna att verkligen ta fasta på kompisarnas positiva kommentarer – det leder ofta till nya insikter hos eleverna.

IV ARGUMENTATION

Till sist är det dags att titta på argumentation och vilka olika tekniker det finns för att övertyga sin publik. Övningarna ger eleverna möjlighet att träna på olika sätt att argumentera och lär dem också att värdera och genomskåda motståndarens argument.

1. Sälj det osäljbara

GRUPPSTORLEK: Hel- eller halvklass

TIDSÅTGÅNG: En lektion

MATERIAL: Kopieringsunderlag med "osäljbara" varor

UTFÖRANDE: Var och en drar en lapp med något de ska sälja till ex. en rutten banan, en trasig strumpa, omaka skor, en trasig kam... Be eleverna lista allt bra och positivt de kan komma på om sin vara. Ge dem en kort stund att förbereda ett säljsnack. Övningen kan utvecklas så att någon annan i klassen agerar kund och ställer säljaren mot väggen med kritiska frågor. Uppmana eleverna att få med både sak- och känslorargument.

2. Klädvalet

GRUPPSTORLEK: 2-4 elever

UTFÖRANDE: Berätta för eleverna att de är ute och reser och plötsligt blir av med sin packning. Allt de har kvar är kläderna de har på sig och ett par hundra kronor. Vad handlar de för sina sista pengar? Övningen kan varieras genom att förutsättningarna förändras; var de befinner sig, vad de har på sig vid ankomsten, hur mycket pengar de har i landets valuta o s v.

3. Bästa landet

GRUPPSTORLEK: 1-4 elever

TIDSÅTGÅNG: c 60 min

MATERIAL: Ämnen att debattera

UTFÖRANDE: Dela ut olika länder (eller andra ämnen som kanske anknyter till något klassen arbetar med i t. Ex. so eller no) till eleverna. Låt dem i par förbereda ett kort tal som ska övertyga klasskamraterna om vilket bra land (eller plats, person, produkt, tid) det är. Låt klassen rösta om vilken presentation som var mest positiv/övertygande.

4. Hyresgästen

GRUPPSTORLEK: 5-7 elever

TIDSÅTGÅNG: c 60 min

MATERIAL: Kopieringsunderlag med beskrivning av sex olika personer.

UTFÖRANDE: Varje grupp får en beskrivning av sex olika personer som är intresserade av att hyra ett rum hemma hos dem under sommarlovet. Varje elev bestämmer först vilket rum de ska hyra ut (olika för olika elever) och väljer sedan vem de helst vill hyra ut till. När alla är klara motiverar var och en sitt val och gruppen måste därefter enas om en person som ska bo en vecka hos var och en av dem. Slutligen presenterar och motiverar gruppen sitt val för de andra i klassen.

5. De fem argumenten

GRUPPSTORLEK: pararbete

TIDSÅTGÅNG: 90 min

MATERIAL: Kopieringsunderlag, med allmänt hållna argument

UTFÖRANDE: Alla får fem argument som inte är knutna till ett bestämt ämne. Till exempel: det är för dyrt, det är orättvist, det är bra för klimatet. Skriv en mängd lappar med aktuella argumentationsämnen: förbjud kamphundar, förbjud tobak, alltid gratis kollektivtrafik för alla. Låt gärna eleverna komma med förslag på ämnen. Lotta ut ämnena och låt eleverna i par få arbeta i 10-15 min med att väva in de fem argumenten i ett kort tal.

6. Debatten

GRUPPSTORLEK: Hela gruppen/klassen

TIDSÅTGÅNG: 60 – 90 min

UTFÖRANDE: Ge hela gruppen ett och samma ämne som de lätt kan relatera till och där det finns tydliga argument för och emot. Alla elever förbereder sig för att debattera ämnet genom att anteckna så många argument för och emot som de kan komma på. Påminn om sak-, känslor- och nyttoargument. Be därefter två par elever att ta plats på varsin sida om ett debattbord och ge dem först då besked om vilken sida de ska försvara i debatten. Om man vill kan man ge ytterligare ett par elever i uppgift att vara bisittare. Låt åhörarna ge respons på hur debattörerna använt alternativt missat argument. Upprepa övningen några gånger utifrån nya ämnen, så att alla får vara debattörer eller åhörare.

ALTERNATIV:

Hitta på en rad "omöjliga" debattämnen som Mer regn under mars månad, Alla bör ha en kam i bakfickan, Förbud mot skratt på biografer. Alla elever förbereder sig för att debattera ämnet genom att anteckna så många argument för och emot som de kan komma på. Påminn om sak-, känslor- och nyttoargument. Be därefter två par elever att ta plats på varsin sida om ett debattbord och ge dem först då besked om vilken sida de ska försvara i debatten. Om man vill kan man ge ytterligare ett par elever i uppgift att vara bisittare. Åt åhörarna avgöra vem som hittat på bäst argument för sin åsikt.

7. Schemamissen

GRUPPSTORLEK: Helklass

TIDSÅTGÅNG: 60 – 90 minuter

UTFÖRANDE: Förklara för eleverna att den som har lagt schemat har gjort ett misstag och att ett teoretiskt och ett praktiskt ämne måste bli en halvtimme längre varje vecka för att skolan ska följa skolverkets kursplan. Be dem bestämma vilka lektioner de vill ska bli längre och varför. Redovisningen kan gå till på olika sätt: - Debatt mellan några olika ämnesval - Redovisning i mindre grupp där gruppen måste enas om ett förslag - Rapduell – två elever framför sina argument som en snabb ord/argumentmatch - Några elever presenterar sina förslag med efterföljande diskussion innan klassen röstar om vilket förslag de föredrar.

RÄTT ATT TALA, VETT ATT LYSSNA

På ur.se har vi samlat det mesta inom retorik som kan stötta och stärka dig som pedagog i din undervisning. Här finns bland annat tips från retorikexperter, en utförlig lärarhandledning, övningar och arbetsmaterial som kan användas i klassrummet. Dessutom hittar du här mer information om våra program.

